№ 209 Նոյեմբերի 25 (Դեկտեմբերի 7) 1880 Նոյեմբերի 25 (Դեկտեմբերի 7) № 209

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ. կէս տարվանը 6 րուբլ:
Առանձին համարները 5 կոպէկով:
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով:
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողին 2 կոպէկ:

„ՄՇԱԿ"

ԼՐԱԳԻՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

1881 թուին

(ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

Կը հրատարակվի նոյն գիրքով և նոյն պրօգրամմայով ԱՄԷՆ ՕՐ (բացի տօն և տօներին հետևեալ օրերից)։

ՊՐՕԳՐԱՄՄԱ. I. Տէրութեան կարգադրութիւններ, II Առաջնորդող յօդուածներ, III Ներքին տեսութիւն, IV Արտաքին տեսութիւն, V Խառն լուրեր, VI Հեռագիրներ, VII Ֆելիետօն և Բանասիրական, VIII Յայտարարութիւններ։

ԼՐԱԳՐԻ ԳԻՆԸ, տարեկան 10 րուբլ, կէս տարվան 6 ր., հինգ ամս. 5 ր., չորս ամս. 4 ր., երեք ամս. 3. ր. երկու ամս. 2 ր. և մի ամս. 1 րուբլ։

Գրվել կարելի է խմբագրութեան մէջ հետևեալ հասցէով. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հողերի խնդիրը։—Ներքին տեսութիւն։ Դարձեալ հայ ուսանողութեան մասին։ Նամակ Ախալցխայից։ Նամակ խմբագրին։ Նամակ խմբագրին։ Ներքին լուրեր։—Արտաքին տեսութիւն։ Բրդական ապստամբութիւն։ Նամակ Պարսկաստանից։—«Մշակի» հեռագիրներ։—Յայտարարութիւններ։

ՀՈՂԵՐԻ ԽՆԴԻՐԸ

Յայտնի է որ այժմ Թիւրքաց Հայաստանում շատ էժան գնեով ծախվում են հողերը, որոնք զանազան քիւրդ թէ թիւրք կալուածատէրերի ձեռքումն էին: Պատերազմից և սովից յետոյ կատարելապէս ընկնելով գնի մէջ, այդ հողերը էժան գներով առաջարկվում են ցանկացողներին: Պատերազմը և սովը շատ կոտորածներ արաւ, շատերը հին կալուածատէրերից գաղթեցին Հայաստանից դուրս և նրանց հողերը շատ տեղ ընկան նոյն իսկ հայ գիւղացիների ձեռքը: Բայց և սրանք դժուարանում են պահել այդ հողերը և սկսել են արդէն իրանց կողմից ծախել այդ կալուածները ռուսաստանցի կամ պարսկաստանցի ունևոր հայերին, կամ հարուստ օտարազգիներին, օրինակ անգլիացիներին:

Մենք անհրաժեշտ ենք համարում Թիւրքաց հայերի և Կ. Պօլսի հայոց ազգային ժողովի ուշադրութիւնը դարձնել այն հանգամանքի վրա, որ Թիւրքիայի հայերը զգոյշ լինեն ծախելու իրանց հողերը այնպիսի հարուստներին, որոնք կարող են գնել ամբողջ կէս վիլայէթներ և հէնց գործի սկզբում հիմնել Թիւրքաց Հայաստանում մի տեսակ հողային բարօնութիւն ի վնաս հայ գիւղացիների: Մի հայ հարուստ, որ ահագին կալուածներ կունենայ, աւելի լաւ չի վարվի հայ գիւղացու հետ, քան թէ մի քիւրդ կամ թիւրք հարստահարիչ բէկ: Հողեր և անշարժ կայքեր առնելը Հայաստանում այն ժամանակ միայն օգտաւէտ կարող է համարվել, երբ երկիրը բաժանված կը լինի հարիւր հազար տէրերի մէջ, բաժանված կը լինի անթիւ մանր տնտեսութիւնների վրա, բայց ոչ թէ ամբողջ Հայաստանը երկու կամ երեք անձանց ձեռքում կը լինի, որոնք իրանց վաշխառուական մեքենայութիւնները կը սարքեն այդ երկրի մէջ, կապտելով կը տան իրանց հողերը գիւղացիներին և քաղքատացնեն կատարելապէս երկրագործ հայ բնիկ ժողովուրդը:

Ընթերցողը կարդացած կը լինի «Մշակ» անցեալ համարի ներքին լուրերում, որ այդ տեսակ վաշխառուները արդէն սկսել են գնել ահագին հողեր Թիւրքաց Հայաստանում:

Հարկաւոր է զգոյշ լինել, կրկնում ենք, հարկաւոր է աշխատել, որ Հայաստանը չը դառնայ Բալթեան նահանգի պէս մի երկիր, կամ մի տեսակ Իրլանդիա: Բայց դժբաղդաբար այդ նպատակին ձգտողները, այսինքն Թիւրքաց Հայաստանի հայ բնակիչներին հողազուրկ դարձնելու ջանք անողները նոյն իսկ այն մեր քրմեր և մայրաքաղաքների վաշխառուներն են, որոնք այսքան ժամանակ համարվում էին հայոց ինտելլիգենցիայի և հայոց ուսանողութեան կողմից օրինակելի ազգասէրներ և ազգի բարերարներ, դրանք, որոնք ճարպիկ կերպով բարոյապէս և նիւթապէս տարիների ընթացքում հարստահարելով հայ հասարակութիւնը, կարողացել են իրանց ձևացնել նրա բարերարներ:

Շատ հեշտ է իրան բարերար ձևացնել. մի կողմից հարստահարել հասարակութիւնը, կողոպտել, գողանալ, թուղթ խաղալու մէջ խարդախութիւններ անել, ահագին տոկոսներ վերցնել փոխ տուած գումարներից, աղքատացնել ամբողջ ընտանիքներ, մարդիկներից կաշին պլոկել,—և մի և նոյն ժամանակ մի քանի փշրանքներ ընծայել յօգուտ այս կամ այն դպրոցի, պահել մի երկու ուսանողին իր հաշւով... ժամանակ է մերկացնել ազգասիրական դիմակը կրող այդ աւազակային խումբը և գոնէ աշխատել, որ ազգին անարգանք բերող այդ հռչակված մեծապատիւ աւազակ բարերարները չը փոխադրեն իրանց հարստահարութեան յենակէտը դէպի Թիւրքաց Հայաստանը: Բաւական է ինչ վնաս տուեցին այդ մարդիկ մեզանում, գոնէ զգուշացնենք Թիւրքաց հայերին եւրոպական փայլը կրող այդ ամենաստոր աւազակային խմբից, որի ներկայութիւնը մի ազգի մէջ ամեն մի ազգին ամօթ և արատ կը բերէր:

Արեմն համակրելով Թիւրքաց Հայաստանի հողեր գնելու պրինցիպին, հարկաւոր է աշխատել, որ հողերը անցնեն բազմութեան ձեռքը և ոչ թէ մի քանի հարստահարող անհատների, գիշատիչ կենդանիների ձեռքը:

Ժամանակ է հասկացնել ժողովրդին ինչ բան է բարոյականութիւն և ինչ բան է անբարոյականութիւն:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՐՁԵԱԼ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հայ ուսանողութեան վրա ստէպ խօսելը հարկաւոր է ոչ միայն նրա համար որ շատ հայրեր կարող լինեն աւելի կատարեալ հասկացողութիւն կազմել մայրաքաղաքներում տարիներով մաշվող իրանց սրտին մօտիկ էակների մասին, այլ և այն պատճառով, որ ամբողջ հայ հասարակութիւնը նոյնպէս կարողանայ ճանաչել այն ապագայ հերոսներին, որոնք հերթը հասած ժամանակը, անշուշտ պիտի բերանները բանան և իրանց դիպլօմների ապահովութեամբ հեղինակաբար դատողութիւն տան այս ինչ, այն ինչ իրանց ուժից վեր նիւթի վրա...

Դիպլօմների այդ ազնուելի տէրերը, տարիներով լսելով զանազան դժուարամարս գիտութիւնների դասեր, այնչափ բթանում են, որ ի վերջոյ կորցնում են բոլոր ընդունակութիւնը մի ամենատարրական իրողութիւն անգամ ըմբռնել. օրինակ, նոքա չեն կարող խելք հասցնել թէ ինչպէս մի մարդ, տարիներ ապրելով նոցա շրջանին կից, հետամուտ լինելով նոցա առօրեայ ինտերեսներին, կենցաղավարութեան և յարաբերութիւններին, ճանաչելով նոցա մէջ հեղինակաւոր համարվածների աշխարհահայեացողութիւնը, լօգիկայի և զարգացման աստիճանը, կարող է դատողութիւն տալ և այնպիսիների վրա, որոնց հետ նա անձամբ չէ ծանօթ, երբեք առ երես չէ տեսել, չէ պատահել, չէ խօսել, չէ ծիծաղել...

Հայ ուսանողը տարիներով իր հոգեհան պրօֆեսորի առաջ անալօգիական կերպով հազար ու մէկ օրէնքներ բացատրելուց յետ, մնում է այնչափ հրէշաւոր հասկացողութեան մէջ խրված, որ չէ կարող միտք հասցնել թէ մի քանի նոյնանման օրինակների անալօգիայով կարելի կը լինի խօսել և ընդհանրապէս ամեն առարկայի մասին էլ առանց երկբեղ կրելու, թէ մեծ սխալմունքների մէջ կընկնի այդպէս խօսող մարդը...

Հայ ուսանողութեան միւս այլանդակ զանգատը նորանումն է կայանում թէ՝ եթէ հինգ տարի առաջ աւարտած ուսանողները անզարգացած են եղել, բարոյապէս ընկած և մտաւորապէս բթացած, նոյնը չէ կարելի ասել և այժմեան հայ ուսանողների համար: Երբ հայ ընտանեաց մէջ տիրապետող անճոռնի դաստիարակութիւնը մնում է և դեռ տասնեակ տարիներ կը մնայ մի և նոյնը, երբ գիմնազիական պրօգրամն և բոլոր ուսումնական կազմակերպութիւնը չէ ենթարկվել հիմնական փոփոխութեան, երբ մայրաքաղաքներում կըրթվող հայ ուսանողութիւնը ապրել է և միշտ կապրի իրան սահմանափակ ասիական շրջանում, լոկ միմեանց յարաբերութիւններով կապված և բոլոր ազատ ժամանակը աշխարհից հօտի պէս համախմբված միայն իրանց ճիւաղական ընկերութեան մէջ, իրանց չնչին և գրօշական շահերով զբաղված, անիմաստութիւն չէ՞ արդեօք որ և իցէ մի այնպիսի զանգատ, որը յայտնում են նոքա:

Միւս ոչ պակաս անիմաստ զանգատ յայտնում են նոքա, ինչպէս շատ անգամ լսել ենք, այն անձինքների դէմ, որոնք «Մշակի» միջոցով պախարակում են նոցա երբեմնապէս, նոցա անտարբերութեան մասին դէպի իրանց ազգային պարտաւորութիւնները: Հայ ուսանողը հասնում է այն խայտառակ կէտին, որ ասում է. „ես ոչինչ չեմ շինում, որովհետև